

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРАДІЖКУ, ВЧИНЕНУ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

CERTAIN ASPECTS OF CRIMINAL PROSECUTION FOR THEFT COMMITTED DURING A STATE OF WAR OR STATE OF EMERGENCY

Сподарик Ю.В., доктор філософії,
асистент кафедри міжнародного та кримінального права

Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

У статті аналізуються окремі аспекти притягнення до кримінальної відповідальності за крадіжку, вчинену в умовах дії воєнного або надзвичайного стану. Досліджено погляди науковців, щодо змін внесених законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» № 2117-IX від 03.03.2022 року. Розглянуто ознаки таких категорій як «крадіжка», «воєнний стан», «надзвичайний стан». Зроблено акцент на тому, що законодавець передбачив ознаку «вчинення в умовах воєнного або надзвичайного стану» як кваліфікуючу лише для певних видів кримінальних правопорушень, а тому існує необхідність у розширенні переліку діянь, за які повинна наставати відповідальність у разі їх вчинення в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Опрацьовано декілька справ, що з'явилися у Єдиному державному реєстрі судових рішень після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Розглянуто ряд вироків та покарань за вчинені кримінальні правопорушення. Зроблено порівняння кримінальних покарань за вбивства та крадіжки вчинені в умовах дії воєнного або надзвичайного стану. У результаті чого з'ясовано неспівмірність покарання за ч. 4 ст. 185 Кримінального кодексу України діяння у виді крадіжки. Запропоновано переглянути законодавцю положення ч. 4 ст. 185 Кримінального кодексу України з урахуванням реальних обставин та наявної судової практики.

Ключові слова: крадіжка, воєнний стан, надзвичайний стан, позбавлення волі.

The article analyzes certain aspects of bringing criminal responsibility for theft committed during a state of war or state of emergency. The views of scientists regarding the changes introduced by the Law of Ukraine "On Amendments to the Criminal Code of Ukraine on Strengthening Liability for Looting" No. 2117-IX dated 03.03.2022 were studied. Concepts and signs of such categories as "theft", "martial law", "state of emergency" are considered. Emphasis is placed on the fact that the legislator provided the feature "commitment under state of war or state of emergency" as qualifying, only for certain types of criminal offenses, and therefore there is a need to expand the list of acts, for which responsibility should arise in case of their commission under state of war or state of emergency.

Discussed points regarding the necessity and expediency of the existence of such qualifying feature as "taking actions in conditions of state of war or state of emergency" for certain types of property criminal offenses have been worked out. The reasons that preceded the appearance of the specified newly introduced qualifying feature have been clarified. It has been proven that there is mostly no connection between theft and the legal regime of martial law, except for the fact that thefts are committed during its action, that is, the corresponding acts could have been committed in peacetime as well.

Several cases that appeared in the Unified State Register of Court Decisions after the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine were analyzed. A number of verdicts and punishments for committed criminal offenses were considered. A comparison of criminal punishments for murders and thefts committed during a state of war or state of emergency was made. As a result, the disproportionality of the punishment under Part 4 of Art. 185 of the Criminal Code of Ukraine for theft was found out. It is suggested that the legislator should revise the provisions of Part 4 of Art. 185 of the Criminal Code of Ukraine, taking into account the real circumstances and existing court practice.

Key words: theft, martial law, state of emergency, deprivation of liberty.

Постановка проблеми. У зв'язку із початком повномасштабного вторгнення росії на територію України, наша держава змушена була захищатись, не лише зброєю, але і шляхом законодавчих змін. Такий крок є доволі логічним, адже реалії змінюються і законодавство повинне не відставати. Зрозуміло що зміни торкнулись і майнових кримінальних правопорушень, так як є немало тих хто хоче «нажитись», а тим більше у такий складний для держави час. Законодавець поспішно зреагував, та посилив кримінальну відповідальність за ряд майнових кримінальних правопорушень, зокрема і за «крадіжку» та водночас передбачив кваліфікуючу ознаку «вчинення дії в умовах воєнного або надзвичайного стану» у ч. 4 ст. 185 КК України.

Здавалось би, такі законодавчі зміни дадуть можливість забезпечити більш справедливий кримінально-правову реакцію держави, зокрема щодо численних задокументованих кримінальних правопорушень російських військових, які грабують покинуті будинки, магазини та інше. Проте, як показує судова практика, це посилення відповідальності стосується виключно громадян України. І, як видається, така реакція держави є не найбільш вдалою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінальної відповідальності за кримінальні право-

порушення проти власності, зокрема крадіжки, висвітлені у працях П. Андрушка, М. Бажанова, Н. Гуторової, О. Дудорова, В. Смельянова, М. Коржанського, П. Матишевського, М. Мельника, П. Михайленка, В. Навроцького, М. Хавронюка та інших.

Метою статті є з'ясування окремих аспектів притягнення до кримінальної відповідальності за крадіжку, вчинену в умовах дії воєнного або надзвичайного стану.

Виклад основного матеріалу. Після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України, кількість кримінальних правопорушень проти власності різко зросла. У зв'язку з цим 03.03.2022 року Верховною Радою України було ухвалено закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» № 2117-IX [1]. Не зважаючи на те, що у назві цього закону йдеться про посилення відповідальності за мародерство, по суті, закон окрім ст. 432 «Мародерство», посилив відповідальність за кримінальні правопорушення, передбачені: ст. 185 «Крадіжка», ст. 186 «Грабїж», ст. 187 «Розбій», ст. 189 «Вимагання», ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» Кримінального кодексу України такою кваліфікуючою

ознакою, як «вчинення дій в умовах воєнного або надзвичайного стану» [2, с. 126].

Так, як стаття присвячена дослідженню такого майнового кримінального правопорушення як «крадіжка», варто відразу дати визначення цього поняття. Відтак, відповідно до ч. 1 ст. 185 Кримінального кодексу України крадіжка – це таємне викрадення чужого майна [3], яка в мирний час (до введення правового режиму воєнного стану) у випадку відсутності кваліфікуючих ознак, що переводили її в площину інших частин, вважалася проступком, санкцією за відповідні діяння було передбачено покарання від штрафу (17 тисяч гривень) до обмеження волі строком до 5 років.

Однак, як було вище зазначено, після 03.03.2022 року, ч. 4 ст. 185 Кримінального кодексу України було доповнено, а саме тим, що крадіжка «вчинена у великих розмірах чи в умовах воєнного або надзвичайного стану», карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Таким чином, по своїй суті ч. 1 ст. 185 Кримінального кодексу України тимчасово, на період дії воєнного стану, замінилась на частину 4, в незалежності від того, що саме особа фактично протиправно таємно привласнила собі (чи то незначну кількість продуктів з магазину, чи то цінне майно, що підпадає під кваліфікаційну ознаку («у великих розмірах»). В результаті проста крадіжка (мається на увазі без кваліфікуючих ознак) з проступку переросла в тяжкий злочин.

Щоправда, варто наголосити що 18.07.2024 року Верховна Рада України ухвалила законопроект про підвищення суми крадіжок, за які передбачена кримінальна відповідальність. Проект закону № 11068 підтримали 243 депутати, і вже від 09.08.2024 він набув чинності [4]. Відтепер, сума крадіжки, за яку наступає кримінальна відповідальність становить 3 028 грн (було 302,8 грн). А це суттєва відмінність і як показує судова практика (яка буде проаналізована нижче), така зміна була необхідною, так як Єдиний державний реєстр судових рішень містить значну кількість вироків, за якими винним призначається покарання неспівмірне з їх крадіжкою.

Очевидно, що з огляду на сучасні виклики та загрози, викликані війною, до Кримінального кодексу України вносяться зміни і доповнення, які, за задумом законодавців, мають вдосконалити кримінальне законодавство. Проте, чи вдалося досягти цієї мети? – це питання залишається дискусійним. Нові зміни спричинили чимало проблем, які потрібно буде вирішувати на практиці. Законодавець допустив чимало помилок, що погіршують кримінально-правовий захист суспільних відносин від суспільно небезпечних діянь. На це неодноразово вказували науковці. Важко не погодитися з тим, що «навіть в умовах воєнного стану швидкі зміни до КК не є виправданими, оскільки помилки, допущені законодавцем, можуть призвести або вже призводять до порушення прав людини, невизначеності правової кваліфікації діянь, затримки досудового розслідування та судового розгляду кримінальних справ. З прийняттям нових змін до КК за пришвидшеною процедурою виникає все більше неоднозначностей і непередбачуваностей» [5].

Варто погодитись із зазначеною вище думкою, водночас треба зауважити, що шукати помилки набагато легше, аніж знаходити шляхи їх виправлення. Тому, залишимо це питання відкритим і перейдемо до більш детального аналізу нововведеної кваліфікуючої ознаки «вчинення дій в умовах воєнного або надзвичайного стану». Для початку пропонується з'ясувати, що таке «воєнний» та «надзвичайний» стан, отож: відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 року воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам

державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

Водночас, згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 року надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [7].

Поява такої кваліфікуючої ознаки як «вчинення дій в умовах воєнного або надзвичайного стану» є вочевидь зрозумілою, однак як вірно підмітив Р. О. Мовчан, виникає питання, чому ця обставина передбачена лише у п'яти кримінальних правопорушеннях проти власності (ч. 4 ст. 185, ч. 4 ст. 186, ч. 4 ст. 187, ч. 4 ст. 189, ч. 4 ст. 191 КК України)? Чому вона не впливає на кваліфікацію, наприклад, шахрайства (ст. 190 КК України), а також викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України), незаконного заволодіння транспортним засобом (ст. 289 КК України), інших кримінальних правопорушень? З огляду на це, вчений наголошує на необхідності розширення переліку діянь, відповідальність за які повинна наставати у разі їх вчинення в умовах воєнного або надзвичайного стану [8, с. 285]. Це дає підстави стверджувати про необхідність застосування науково-обґрунтованого підходу щодо включення досліджуваних обставин в окремі склади кримінальних правопорушень.

У зв'язку зі змінами в законодавстві, у наукових колах все частіше почало підніматись питання, а чи взагалі простежується зв'язок між таким кримінальним правопорушенням як крадіжка та воєнний стан? На це питання немає однозначної відповіді. Одні вчені, такі як О. О. Кравчук та Г. Д. Михайленко вважають, що майнові кримінальні правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть відбуватися як у районах бойових дій, тимчасової окупації або проході військ, так і за їх межами. Наприклад, до таких кримінальних правопорушень слід відносити викрадення майна осіб, які переїжджають у безпечніші регіони України або тимчасово залишили свої домівки без нагляду для укриття. Проте, якщо кримінальне правопорушення скоєно в період воєнного стану, але поза зазначеними територіями і без використання його умов, застосування обтяжуючих кваліфікуючих ознак є сумнівним. Вчені зазначають, що це тлумачення узгоджується з метою посилення кримінальної відповідальності, викладеною в пояснювальній записці до Закону № 2117-IX [9].

А. А. Вознюк, однак, не погоджується з таким диференційованим підходом. По-перше, він зазначає, що буквально тлумачення цієї кваліфікуючої ознаки вказує на те, що для її застосування достатньо наявності умов воєнного стану, а не їх безпосереднього використання під час вчинення кримінального правопорушення. По-друге, розширення кримінальної відповідальності відбувається, коли ця ознака застосовується до всіх кримінальних правопорушень, скоєних під час воєнного стану, незалежно від місця їх вчинення. Це дозволяє притягати до відповідальності й тих осіб, які скоїли кримінальні правопорушення поза територіями, де введено воєнний стан (якщо він діє в окремих регіонах України) [10, с. 313].

На думку Р. О. Мовчана, за ч. 4 ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК України, як такі, «що вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану», мають кваліфікуватися будь-які передбачені диспозиціями цих норм діяння, вчинені у відповідних умовах – незалежно від місцевості та обставин їхнього вчинення, тобто того, чи були вони безпосереднього пов'язані з використанням згаданих умов [8, с. 285]. Вчений також зауважує, що кваліфікація будь-яких злочинів проти власності, вчинених під час воєнного стану, навіть якщо вони не пов'язані з використанням його умов, за частинами четвертими відповідних статей Особливої частини КК навряд чи є доцільною [8, с. 283–284].

Здебільшого, далеко не всі науковці погоджуються із законодавчими змінами щодо визнання певних обставин такими, що впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення. Наприклад, М. І. Хавронюк вважає, що цілком достатніми були покарання за крадіжку, грабїж, вимагання та інші кримінальні правопорушення, до згаданих вище змін. Окрім того, у ст. 67 КК уже передбачено обтяжуючу обставину за «вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану». Проблема, на його думку, полягає не у м'якості покарань, а в тому, що не всі кримінальні правопорушення розкриваються, а викриті кримінальні правопорушники не завжди засуджуються і не здійснюють реституцію чи компенсацію [5].

О. О. Кравчук та Д. Г. Михайленко вважають, що закон від 03.03.2022 року дає можливість забезпечити більш справедливую кримінально-правову реакцію держави, зокрема щодо численних задокументованих кримінальних правопорушень російських військових, які грабують покинуті будинки, магазини та навіть викрадають курей у мирних жителів [9]. Проте, як показує судова практика, це посилення відповідальності стосується виключно громадян України.

Варто зазначити, що в Україні загалом під час війни не було зафіксовано значного зростання кількості кримінальних правопорушень проти власності (хіба що відразу після початку повномасштабного вторгнення). Це можна пояснити кількома факторами: 1) активною громадянською позицією українців, які самостійно затримували осіб, що скоювали крадіжки; 2) значним посиленням кримінальної відповідальності за деякі кримінальні правопорушення проти власності через визнання їх скоєння в умовах воєнного або надзвичайного стану обтяжуючою обставиною (ч. 4 ст. 185–187, ч. 4 ст. 189, ч. 4 ст. 191 КК); 3) високим рівнем прихованості цих кримінальних правопорушень через труднощі їх реєстрації та розслідування, особливо на окупованих територіях, про що свідчать повідомлення засобів масової інформації, включаючи численні випадки крадіжок з житла, вивезення зерна, металу та гуманітарної допомоги [10, с. 314].

Однак, певна кількість у Єдиному державному реєстрі судових рішень все ж. Пропонується розглянути декілька з них:

1. Рівненським міським судом від 30.01.2024 року у справі № 569/3055/23 чоловіка було засуджено за ч. 4 ст. 185 КК України до позбавлення волі на строк 3 роки і 7 місяців (із застосуванням ст. 69 КК України)

за крадіжку підгузків «Huggies» загальною вартістю 356, 72 грн (варто зауважити, що кримінальне правопорушення не було закінчене, так як його затримали громадяни). Сума збитків 356, 72 грн. [11].

2. Стрийським міськрайонним судом Львівської області від 20.03.2023 року у справі № 456/4558/22 чоловіка було засуджено до позбавлення волі на 7 років за ч. 4 ст. 185 КК України за крадіжку п'яти пачок цигарок у місті Стрий. Сума збитків, за які посадили зловмисника – 556 гривень [12].

3. Івано-Франківським міським судом Івано-Франківської області від 19.10.2023 року у справі № 344/4530/23 чоловіка було засуджено до позбавлення волі на 5 років та 6 місяців за ч. 4 ст. 185 КК України, так як обвинувачений, перебуваючи в торговому залі крамниці, викрав із торгових стелажів засоби гігієни та продукти харчування, та помістив їх у куртку, в яку був одягнутий. Пройшовши касову зону магазину, його зупинили працівники торговельного закладу. Сума збитків, які міг отримати магазин – 678, 32 грн [13].

4. Луцьким міськрайонним судом Волинської області від 11.07.2022 року у справі № 161/7688/22, чоловіка було засуджено до 5 років позбавлення волі за крадіжку 4 плиток шоколаду «Мілка» на суму 300 грн. Обвинувачений відшкодував завдані збитки, однак чоловік мав судимості, тому суд вирішив призначити настільки суворе покарання [14].

Як бачимо досить легко карають тих хто краде шоколадки та памперси, водночас, досить тяжко притягнути до відповідальності інших.

Наприклад, Переяслав-Хмельницький міськрайонний суд Київської області у справі № 373/2237/19 від 25.05.2023 року оголосив вирок фігурантам справи про вбивство в Переяславі-Хмельницькому 5-річного Кирила. Хлопчика у 2019 році з вогнепальної зброї поранили нетверезі патрульні. Дитина померла в лікарні. Експоліцейському Івану Приходьку призначили покарання у виді 4-ох років позбавлення волі за неумисне вбивство, плюс мільйон гривень моральної шкоди [15].

В іншому випадку Личаківський районний суд м. Львова у справі № 463/7679/22 від 15.05.2023 року призначив покарання у виді позбавлення волі на строк 8 років чоловіку за вбивство цивільної дружини. Під час розпитування алкоголю він побив співмешканку до смерті. Його визнали винним в умисному вбивстві [16].

З огляду змісту представлених вироків судів вбачається, що обставини вчинення винними особами крадіжок жодним чином не пов'язані з правовим режимом воєнного стану (окрім звичайно того факту, що усі вони вчинені під час його дії), тобто відповідні діяння могли б бути вчинені в мирний час також. Таким чином, можна дійти до висновку, що війна або запровадження правового режиму воєнного стану не впливає на полегшення вчинення відповідних діянь. В результаті випливає логічне запитання: яка різниця між крадіжкою здійсненою в мирний час та крадіжкою вчиненою в умовах правового режиму воєнного стану, якщо вона, для прикладу, була вчинена на території де бойові дії не відбуваються?

І справді, з огляду на зазначені вище вирокі, по суті, тисячі людей можуть бути позбавлені волі на строк від 5 до 8 років за відносно дрібне правопорушення. Адже призначення покарання у виді позбавлення волі від 5 до 8 років за крадіжку пляшки алкоголю чи цигарок не витримує жодної критики. Так як із 09.08.2024 набрав чинності закон про декриміналізацію крадіжок на суму до 3028 грн, варто сподіватися що ситуація покращиться і кількість справ про викрадення з полиць магазинів продуктів зменшиться. Однак, тепер виникне ситуація, коли людина вкраде на 3027 грн – вона повинна буде оплатити штраф (бо це є адміністративним правопорушенням), а якщо сума крадіжки становитиме 3029 грн, то її треба позбавити волі на строк від 5 до 8 років.

Проблема також полягає в тому, що без змін держава може втратити сотні мільйонів гривень на утримання осіб,

засуджених за незначні крадіжки, у в'язницях. І це відбувається в той час, коли Україна стикається з величезними бюджетними труднощами і кожна додаткова копійка повинна бути спрямована на протидію агресору.

І до того ж, варто зазначити, що для осіб, які вчинили крадіжку, що є кримінально караною, не передбачено можливості під час досудового слідства бути під заставою чи на особистих зобов'язаннях – їх обов'язково беруть під варту. Це, безсумнівно, створює додаткове навантаження на пенітенціарну систему. Втім, є важливий момент. Відповідно до ч. 1 ст. 616 КПК України підозрюваний, обвинувачений, який під час досудового розслідування або судового розгляду тримається під вартою, має право звернутися до прокурора з клопотанням про скасування цього запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період [17].

З огляду на все вищенаведене, можна дійти висновку, що законодавцю варто адаптувати чинне кримінальне законодавство до сучасних умов війни та реалій, що склалися, шляхом внесення відповідних змін до ч. 4 ст. 185 КК України. До того ж, такі жорсткі норми навряд чи сприятимуть виправленню правопорушників або запобіганню кримінальним правопорушенням.

Висновки. Стосовно доцільності визнання певних обставин кваліфікуючими або особливо кваліфікуючими

ознаками для деяких злочинів, слід врахувати, що під час подій, які призводять до введення воєнного стану, як-от війни, правоохоронні органи повинні зосереджувати свої зусилля на захисті держави, її незалежності та територіальної цілісності. Відповідно, вони не можуть витратити свої ресурси на менш пріоритетні питання. Значна частина кримінальних правопорушень проти власності в Україні стосується дрібних крадіжок, які зазвичай кваліфікуються за ч. 1 ст. 185 КК. Однак ігнорувати такі правопорушення під час війни також неможливо, оскільки в цих умовах активізуються як професійні злочинці, так і звичайні громадяни, які використовують такі обставини, як окупація, пошкодження будівель чи відсутність охорони, для масових крадіжок, що в контексті війни називають мародерством. Це ще більше ускладнює ситуацію в країні.

Проведене дослідження у цій статті, дає підстави вважати, що чинна редакція ч. 4 ст. 185 КК України є доволі некоректною, оскільки крадіжка, вчинена в мирний час і крадіжка під час воєнного стану на території, віддаленій від бойових дій, фактично не відрізняються за своєю суттю. Крадіжка на території, що знаходиться далеко від фронту, не становить більшої суспільної небезпеки, ніж крадіжка, вчинена без воєнного стану. Враховуючи це, пропонується переглянути відповідне положення ч. 4 ст. 185 КК України з урахуванням реальних обставин та наявної судової практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України від 03.03.2022 р. № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>.
2. Борбуль І. Відповідальність за мародерство та інші злочини проти власності під час воєнного стану. Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 2022. С. 136.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна № 11068 від 08.03.2024 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-kodeksu-ukraini-pro-administrativni-pravoporushennya-shchodo-posilennya-vidpovidalnosti-za-dribne-vikradennya-chuzhogo-mayna>.
5. Хавронюк М. І. Помилки у законах воєнного часу щодо змін Кримінального кодексу України. 2022. URL: <https://uplan.org.ua/pomylyky-u-zakonakh-voiennoho-chasu-shchodo-zmin-kryminalnoho-kodeksu-ukrainy/>.
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
7. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 берез. 2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>.
8. Мовчан Р.О. Аналіз законодавчого рішення про посилення кримінальної відповідальності за мародерство. Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання. 2022. № 1. С. 281–285. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.52>.
9. Кравчук О., Михайленко Д. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання. Юридична практика. 12.03.2022. URL: <https://pravo.ua/voenni-yan-ian-obstavyna-iana-vplyvaie-na-kvalifikatsiiu-zlochynu-ta-pryznachenniapokarannia/>.
10. Вознюк А.А. Воєнний та надзвичайний стан як обставини, що впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення або призначення покарання. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2022. С. 308-317. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/69.pdf.
11. Вирок Рівненського міського суду від 30.01.2024 року у справі № 569/3055/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116759302>.
12. Вирок Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 20.03.2023 року у справі № 456/4558/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109648904>.
13. Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 19.10.2023 року у справі № 344/4530/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114346448>.
14. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 11.07.2022 року у справі № 161/7688/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105190991>.
15. Вирок Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 25.05.2023 року у справі № 373/2237/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111085239>.
16. Вирок Личаківського районного суду м. Львова від 15.05.2023 року у справі № 463/7679/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110866249>.
17. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 12 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.